

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกลับไปเสพซ้ำในผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสาน: การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ

Factors Affecting Drug Relapse in Persons with Mixed Type Drug Addiction: A Systematic review

ไกรวุฒิ ศรีจันทร์^{1*}, อัญชลี เจตวรานนท์¹, รัชณี วรรณงาม¹, ทิพสุคนธ์ มูลจันทะ¹
Kraiwut Srijan^{1*}, Anchalee Jetwaranon¹, Rachanee Vannakam¹, Tipsukon Moonjuntee¹

(Received: February 16, 2024; Revised: June 26, 2024; Accepted: July 26, 2024)

บทคัดย่อ

การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกลับไปเสพซ้ำในผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสานระหว่างเมทแอมเฟตามีนร่วมกับยาเสพติดชนิดอื่น โดยสืบค้นข้อมูลงานวิจัยทุกรูปแบบตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 ถึง พ.ศ. 2566 ประเมินค่างานวิจัยและสกัดข้อมูลโดยใช้แบบสกัดข้อมูลที่พัฒนาโดยสถาบันโจแอนนาบริกส์ ผลการสืบค้นพบงานวิจัยที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสพยาเสพติดซ้ำในผู้ป่วยที่ใช้ยาเสพติดชนิดผสมผสานทั้งหมด 256 เรื่อง จาก 8 ฐานข้อมูล งานวิจัย 245 เรื่อง ถูกคัดออกเนื่องจากไม่ตรงตามเกณฑ์การคัดเข้า มีเพียง 11 งานวิจัยที่เป็นไปตามเกณฑ์การคัดเลือกทั้งหมด แบ่งเป็นงานวิจัยภายในประเทศ จำนวน 8 เรื่อง และงานวิจัยต่างประเทศ จำนวน 3 เรื่อง เป็นงานวิจัยหาความสัมพันธ์ จำนวน 5 เรื่อง งานวิจัยเชิงสำรวจ จำนวน 2 เรื่อง งานวิจัยแบบผสม จำนวน 1 เรื่อง งานวิจัยแบบศึกษาไปข้างหน้า จำนวน 1 เรื่อง และงานวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 2 เรื่อง สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการกลับไปเสพซ้ำในผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสานและผลการวิเคราะห์สรุปบรรยายเชิงเนื้อหา เพื่ออธิบายลักษณะของปัจจัยและความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับการเสพยา ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสพยาเสพติดซ้ำในผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสาน คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ การศึกษา อาการอยากยา ปัจจัยด้านจิตสังคม ได้แก่ เพื่อนที่ใช้ยาเสพติด ครอบครัว และการประกอบอาชีพ และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สภาพแวดล้อมของชุมชนและอิทธิพลของชุมชน ผลจากการศึกษาสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดใน

¹โรงพยาบาลธัญญารักษ์ปัตตานี

¹Thunyarak Pattani Hospital

*Corresponding Author: Kraiwutt@gmail.com

งานวิจัยและพัฒนาแนวทางในการป้องกันการเสพยาเสพติดซ้ำโดยการทำงานประสานกันระหว่าง สหวิชาชีพ ครอบครัว และชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: การกลับไปเสพยา, ผู้ติดยาเสพติด, ยาเสพติดชนิดผสมผสาน, การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ

Abstract

This systematic review aimed to identify, analyze, and synthesize the factors affecting drug relapse in persons with mixed type drug addiction using a combination of methamphetamine and other drugs through all available literature from 2014 to 2023. Research critical appraisal and data extraction were conducted by a data extraction form produced by The Joanna Briggs Institute. According to the search results, 256 papers from 8 databases examined factors affecting drug relapse among drug addicted patients with mixed type drug addiction. A total of 245 studies were eliminated due to their incompatibility with the inclusion criteria. Merely eleven studies satisfied all the inclusion criteria. Eight studies were conducted in Thailand and three studies were conducted overseas. There were five relationship studies, two exploration studies, one mixed method study, one cohort study, and two qualitative research studies. Research findings and knowledge synthesis of the factors affecting drug relapse in persons with mixed type drug addiction were descriptive in characterizing the factors and their relationship to drug relapse. The findings indicated that among patients with mixed-type drug addiction, factors influencing drug relapse included age, educational attainment, signs of drug craving, psychological factors such as friends, family, and occupation of drug addicts, and environmental factors such as neighborhood environment and community influence. The findings can be used to conduct research and create guidelines for preventing drug relapse through increased collaboration between the multidisciplinary team, family, and community.

Keywords: Drug relapse, Drug addicted persons, Mixed type drug addiction, A systematic review

บทนำ

ปัจจุบันทั่วโลกมีผู้ติดยาเสพติดร้อยละ 5.6 โดยสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) คาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2573 จะมีผู้ติดยาเสพติดเพิ่มขึ้น 11 % ในจำนวนนี้มีผู้ติดยาเสพติดชนิดเมทแอมเฟตามีนเป็นส่วนใหญ่ร้อยละ 45 และยังคงพบว่ามีร้อยละ 10 มีการใช้สารออก

ฤทธิ์ต่อจิตและประสาทชนิดใหม่ (New Psychoactive Substances: NPS) ร่วมกับเมทแอมเฟตามีนทำให้เกิดอาการทางจิตและได้รับความทุกข์ทรมาน คิดเป็นร้อยละ 0.7 ของประชากรอายุระหว่าง 15 – 64 ปี (United Nations Office on Drugs and Crime, 2023) ประเทศไทยมีผู้ใช้ยาเสพติดชนิดเมทแอมเฟตามีนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 79.20 ในจำนวนนี้เป็นผู้ป่วยที่ใช้ยาเสพติดชนิดเมทแอมเฟตามีนร่วมกับยาเสพติดชนิดอื่นมากถึงร้อยละ 31.09 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Ministry of Public Health, 2023) การที่ผู้ป่วยมีการใช้ยาเสพติดร่วมกันหลายชนิดจะทำให้เกิดความยุ่งยากซับซ้อนในการบำบัดรักษา เนื่องจากอาการถอนพิษยาจะแตกต่างกันออกไปตามชนิดของยาเสพติดที่ใช้ ส่งผลให้มีอัตราการกลับไปเสพซ้ำสูง สอดคล้องกับข้อมูลผลการดำเนินงานของสถาบันบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแห่งชาติบรมราชชนนีในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 - 2566 พบว่า ผู้ป่วยที่เสพยาเสพติดชนิดเมทแอมเฟตามีนร่วมกับยาเสพติดชนิดอื่นกลับไปเสพซ้ำและกลับมาเข้ารับการบำบัดรักษาใหม่ ร้อยละ 51.53, 62.89 และ 56.82 ตามลำดับ (Princess Mother National Institute on Drug Abuse Treatment, 2023) ซึ่งส่งผลกระทบต่อตนเอง ชุมชน และสังคม

ผลกระทบจากการกลับไปเสพซ้ำส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น ทำให้เกิดปัญหาภายในครอบครัว สังคม และประเทศชาติ (United Nations Office on Drugs and Crime, 2023) ซึ่งผลกระทบต่อตนเอง ได้แก่ การเสพยาเมทแอมเฟตามีนร่วมกับสารออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทชนิดใหม่ในระดับที่มากกว่าปกติเมื่อหยุดเสพยาจะเกิดอาการขาดยาโดยมีอาการอ่อนเพลีย ซึม หงุดหงิด หากใช้อย่างต่อเนื่องจะทำลายระบบสารสื่อประสาทและการทำงานของสมองทำให้สูญเสียการคิดและการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล (Kuypers et al., 2020) จนไม่สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้เกิดเป็นพฤติกรรมก้าวร้าว คลุ้มคลั่ง และขาดสติจนนำไปสู่การทำร้ายตนเองและผู้อื่นรวมทั้งการก่ออาชญากรรม อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อครอบครัวและสังคม ได้แก่ ปัญหาสัมพันธภาพภายในครอบครัว การใช้ความรุนแรงภายในครอบครัว และครอบครัวแตกแยก (Phurahong, 2018) ดังนั้นการเร่งแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการช่วยให้ผู้ติดยาเสพติดชนิดเมทแอมเฟตามีนร่วมกับยาเสพติดชนิดอื่นลด ละ เลิกยาเสพติดและไม่กลับไปเสพซ้ำได้นั้นจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่ง

การเสพยาหลังการบำบัดรักษา (Relapse) เป็นการกลับไปใช้ยาเสพติดซ้ำของผู้ที่เคยหยุดหรือเลิกยาเสพติด โดยใช้เพิ่มขึ้นทั้งปริมาณและความถี่ในการใช้ และส่งผลกระทบต่ออาการดำเนินชีวิตประจำวัน (Marlatt & Donovan, 2005) จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับการใช้ยาเสพติดซ้ำในผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสานมีหลายปัจจัย เมื่อพิจารณาผลการศึกษพบว่า ผลการศึกษาในแต่ละบริบทและสถานที่บำบัดรักษามีความแตกต่างกัน ซึ่งเกิดจากตัวแปรบางตัวที่แตกต่างกัน เช่น บริบทของพื้นที่ ช่วงอายุ ทำให้ผลลัพธ์ในแต่ละงานวิจัยไม่สอดคล้อง

กัน และยังไม่มีการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบที่จะทำให้มั่นใจว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการกลับไปเสพยาในผู้ป่วยที่ใช้ยาเสพติดชนิดผสมผสานประกอบด้วยปัจจัยอะไรบ้าง ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบโดยใช้กระบวนการทบทวนอย่างเป็นระบบของ The Joanna Briggs Institute (2014) มาเป็นกรอบแนวคิดในการรวบรวม วิเคราะห์ ประเมินคุณภาพและสังเคราะห์ข้อมูลจากงานวิจัยเพื่อให้ได้องค์ความรู้ในการป้องกันการกลับไปเสพยาในผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสาน และนำผลที่ได้จากการศึกษาไปเป็นแนวทางในการทำวิจัยหรือพัฒนาแนวทางในการป้องกันการเสพยาเสพติดซ้ำที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทและสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกลับไปเสพยาในผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสาน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แนวคิดการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการกลับไปเสพยาในผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสาน (เมทแอมเฟตามีนร่วมกับยาเสพติดชนิดอื่น) โดยใช้กระบวนการทบทวนอย่างเป็นระบบของ The Joanna Briggs Institute (2014) ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้ 1) การกำหนดหัวข้อ 2) การกำหนดวัตถุประสงค์และคำถามสำหรับการสืบค้น 3) การกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกงานวิจัย 4) การสืบค้นงานวิจัย 5) การประเมินคุณภาพงานวิจัย 6) การรวบรวมและสกัดข้อมูล 7) การสังเคราะห์ข้อมูลจากผลการวิจัย และ 8) การนำเสนอผลการทบทวน

ประชากร

ประชากรสำหรับการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ คือ งานวิจัยเชิงปริมาณหรืองานวิจัยเชิงคุณภาพที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสพยาเสพติดซ้ำในผู้ป่วยที่ใช้ยาเสพติดชนิดผสมผสาน คัดเลือกงานวิจัยที่ตีพิมพ์ย้อนหลัง 10 ปี คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 - 2566 (ค.ศ. 2014 - 2023) เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษตามเกณฑ์ PICO จากฐานข้อมูล ThaiJo, Google scholar, PMNIDAT, ThaiLis ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ ห้องสมุดคณะพยาบาลศาสตร์ ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และวารสารกรมการแพทย์ ส่วนการสืบค้นงานวิจัยต่างประเทศจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ CINAHL, PubMed, ProQuest, Cochrane ดังตารางที่ 1

วิธีการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ (Systematic review) จากงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสพยาเสพติดซ้ำในผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสาน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 3 ประเภท ได้แก่

1. แบบคัดกรองงานวิจัยตามเกณฑ์ที่กำหนด (Inclusion Criteria Form) สร้างขึ้นตามเกณฑ์ในการคัดเลือก ได้แก่ เป็นงานวิจัยที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสพยาเสพติดซ้ำในผู้ป่วยที่ติดยาเสพติดชนิดผสมผสาน โดยเป็นงานวิจัยทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 - 2566 (ค.ศ. 2014 - 2023) โดยต้องผ่านเกณฑ์ที่กำหนดทุกข้อ

2. แบบประเมินคุณภาพงานวิจัย (Critical Appraisal Form) เป็นเครื่องมือที่ใช้ประเมินคุณภาพเชิงระเบียบวิธีวิจัยของงานวิจัยที่นำมาทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ ซึ่งพัฒนาโดย The Joanna Briggs Institute (2014)

3. แบบสกัดข้อมูล (Data Extraction Form) ซึ่งพัฒนาโดย The Joanna Briggs Institute (2014) ใช้ในการบันทึกข้อมูลจากงานวิจัยที่คัดเลือกลำดับอย่างเป็นระบบครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้ทำวิจัย ปีที่เผยแพร่ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ระเบียบวิธีวิจัย และผลของการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนในการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ 7 ขั้นตอน (The Joanna Briggs Institute, 2014) ดังนี้

1. กำหนดหัวข้อการทบทวนวรรณกรรม คือ การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสพยาเสพติดซ้ำในผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสาน

2. กำหนดวัตถุประสงค์สำหรับการทบทวนวรรณกรรม

3. กำหนดเกณฑ์การคัดกรองงานวิจัย

เกณฑ์การคัดเข้าและคัดออก

ประเภทของงานวิจัยเป็นงานวิจัยเชิงปริมาณหรืองานวิจัยเชิงคุณภาพที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการกลับไปเสพยาซ้ำในผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสานทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่รายงานไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 - 2566 (ค.ศ. 2014 - 2023) โดยคัดเลือกรายงานวิจัยตามเกณฑ์การคัดเข้า (Inclusion criteria) ด้วยเครื่องมือ PICO ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การกำหนด PICO

เกณฑ์คัดเข้าสำหรับวิจัยเชิงปริมาณ (PICO)	เกณฑ์คัดเข้าสำหรับวิจัยเชิงคุณภาพ (PICO)
P: (Population): ผู้ป่วยที่ใช้ยาเสพติดชนิดผสมผสาน, ผู้ป่วยที่ใช้เมทแอมเฟตามีนร่วมกับยาเสพติดชนิดอื่น (เฮโรอีน OR น้ำกระท่อม OR กัญชา OR ยานอนหลับ)	P: (Population/problem): สาเหตุที่ทำให้ผู้ป่วยที่ใช้ยาเสพติดชนิดผสมผสานกลับไปเสพซ้ำมีอะไรบ้าง
I: (Intervention): ประเด็น	I: (Interest): ศึกษาประสบการณ์ของการกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ
C: (Comparison): ไม่มี	-
O: (Outcome): การเสพยาเสพติดซ้ำ	CO: (Context) = ศึกษาบริบทของผู้ติดชนิดผสมผสานที่มีการกลับไปเสพซ้ำ

เกณฑ์การคัดออก (Exclusion Criteria) ดังนี้

เป็นงานวิจัยที่ไม่ใช่ภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ กลุ่มตัวอย่างใช้ยาเสพติดชนิดเมทแอมเฟตามีนเพียงอย่างเดียว และไม่ใช่งานวิจัยฉบับเต็ม (Full text) หรือบทความที่เข้าถึงเฉพาะบทคัดย่อ

4. สืบค้นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการกลับไปเสพซ้ำในผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสานโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 การกำหนดคำสำคัญ (Key words) โดยใช้หลัก PICO ประกอบด้วย ลักษณะประชากร วิธีการ และผลลัพธ์ของการศึกษา ซึ่งการสืบค้นสามารถปรับเปลี่ยนคำได้ตามความเหมาะสมเพื่อให้ได้งานวิจัยที่ครอบคลุม เหมาะสมและสอดคล้องตามวัตถุประสงค์มากที่สุด ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เสพยาเสพติดชนิดผสมผสาน, ผู้เสพยาเมทแอมเฟตามีน (ยาบ้า) AND (เฮโรอีน OR น้ำกระท่อม OR กัญชา OR ยานอนหลับ) Multiple Drug Use, Methamphetamine Dependence with (Heroin dependence OR Kratom cocktail dependence OR (Cannabis OR Marijuana dependence) OR Anxiolytic drug dependence)

รูปแบบการศึกษา ได้แก่ ประเด็น หรือ Issue

ผลลัพธ์ที่ศึกษา ได้แก่ ปัจจัยการเสพยาซ้ำ (Factors affecting Relapses)

4.2 กำหนดแหล่งสืบค้นในประเทศ ได้แก่ ThaiJo, Google scholar, PMNIDAT, ThaiLis ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์, ห้องสมุดคณะพยาบาลศาสตร์ ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และวารสารกรมการแพทย์ ส่วนการสืบค้นงานวิจัยต่างประเทศจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ CINAHL, PubMed, ProQuest, Cochrane

4.3 จัดเก็บวรรณกรรมที่ค้นพบในแฟ้มข้อมูลเพื่อคัดกรองงานวิจัยที่มีความซ้ำซ้อนออกและพิจารณาตามเกณฑ์การคัดเลือกงานวิจัย เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของงานวิจัย

5. การประเมินคุณภาพงานวิจัย โดยประเมินคุณภาพและระดับของหลักฐานเชิงประจักษ์ตามเกณฑ์ของ The Joanna Briggs Institute (2014) ซึ่งแบ่งระดับความน่าเชื่อถือของงานวิจัยเป็น 5 ระดับ

6. การรวบรวมและสกัดข้อมูล โดยสกัดข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยที่ศึกษาและสรุปลงในตารางสรุปที่พัฒนาโดย The Joanna Briggs Institute (2014)

7. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล โดยนำผลการวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการกลับไปเสพซ้ำในผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสาน ซึ่งผ่านการประเมินค่างานวิจัยมาวิเคราะห์สังเคราะห์และบรรยายเชิงเนื้อหา จำนวน 11 เรื่อง โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยแยกกันทบทวนเมื่อมีความคิดเห็นไม่ตรงกันให้ทำการปรึกษาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน กรณีไม่สามารถตกลงกันได้ให้ทำการประเมินอธิบายและสรุปผลร่วมกัน

ผลการวิจัย

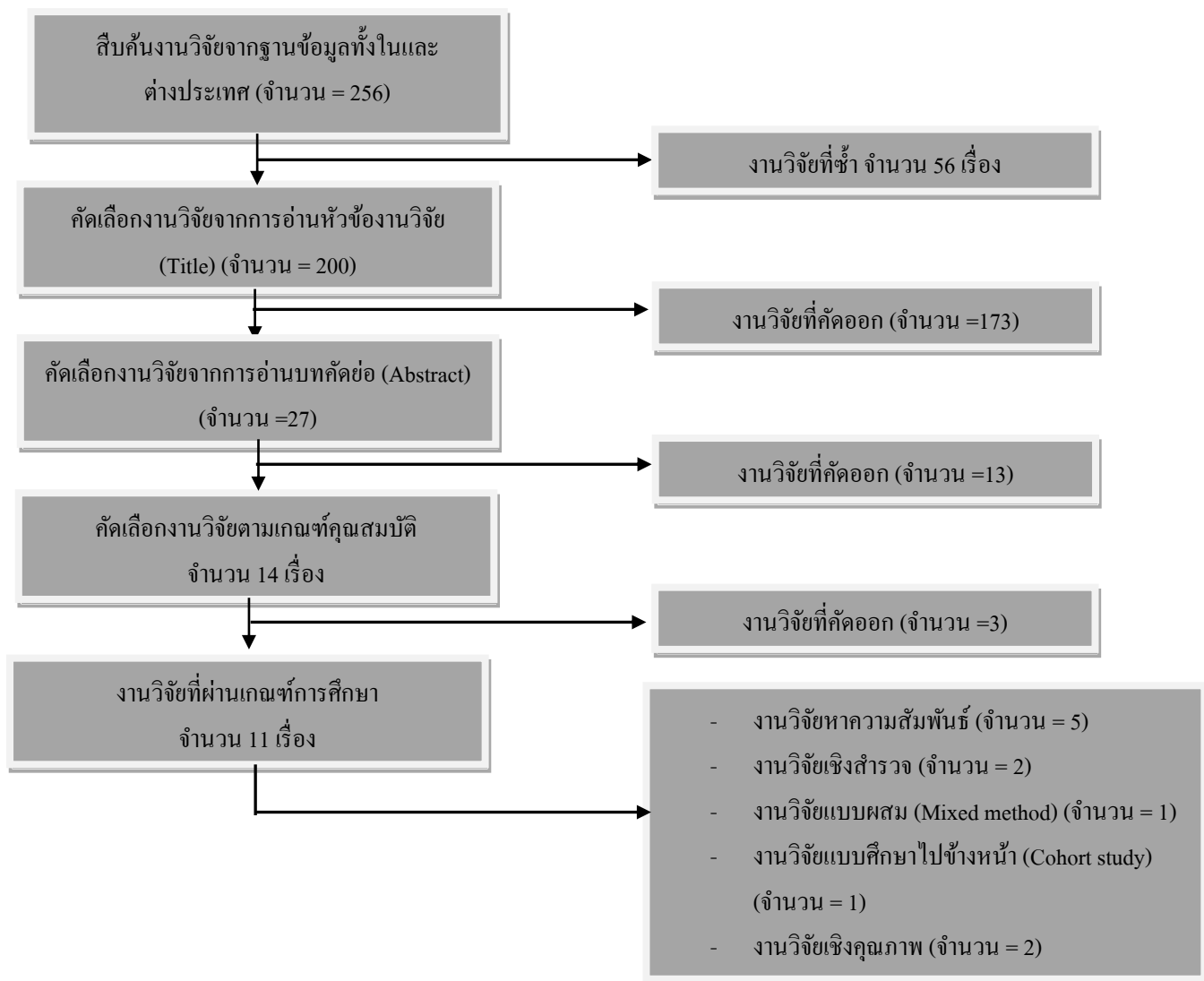
1. การสืบค้นพบงานวิจัย

ผลจากการสืบค้นพบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการกลับไปเสพซ้ำในผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสาน จำนวน 11 เรื่อง จัดระดับความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงประจักษ์ตามเกณฑ์ของ The Joanna Briggs Institute (2014) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การประเมินระดับความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงประจักษ์ (The Joanna Briggs Institute, 2014)

ระดับ	ลักษณะของหลักฐานเชิงประจักษ์	จำนวน (เรื่อง)
ระดับ 3	การวิจัยเชิงสังเกต เชิงการสังเคราะห์ (Observational Analytic Designs)	7
ระดับ 4	การวิจัยเชิงสังเกตแบบพรรณนา (Observational Descriptive Studies)	4

การพิจารณาจากเกณฑ์การคัดเลือกงานวิจัย เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของงานวิจัย เพื่อคัดกรองงานวิจัยที่มีความซ้ำซ้อนออก ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กระบวนการคัดเลือกรงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาทบทวนวรรณกรรม

2. ผลจากการสกัดข้อมูลงานวิจัย

การทบทวนงานวิจัยพบปัจจัยที่สัมพันธ์กับการกลับไปเสพยาในผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสาน ดังรายละเอียดในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สกัดเนื้อหาจากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับการกลับไปเสพยาในผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสาน

ผู้วิจัย (ปี) / ระดับความน่าเชื่อถือ	จำนวนและลักษณะกลุ่มตัวอย่าง	รูปแบบการวิจัย	ผลการวิจัย
Nilaban et al. (2016) / ระดับ 3.e (The Joanna Briggs Institute, 2014)	N = 762 คน เป็นผู้เสพยาแอมเฟตามีนที่กลับมาเสพยาซ้ำ และอยู่ในระหว่างการเข้ารับการรักษาในสถานบำบัด สังกัดกรมการแพทย์	การวิจัยหาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ	1. ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมการเสพยาซ้ำๆ ได้แก่ 1) สภาพแวดล้อมและอิทธิพลของชุมชน 2) อิทธิพลจากเพื่อน 3) พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด 4) สภาพแวดล้อมครอบครัว และ 5) พฤติกรรมภายในของผู้ติดยาเสพติด 2. ความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุ พบค่าไคสแควร์ เท่ากับ 179.84 p-value = 0.000 ค่าความคลาดเคลื่อนการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) = 0.038 ดัชนีความกลมกลืน (GFI) = 0.972 และค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้ (AGFI) = 0.955 3. พฤติกรรมการเสพยาซ้ำได้รับอิทธิพลโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากปัจจัยสภาพแวดล้อมและอิทธิพลของชุมชนมากที่สุด เท่ากับ 9.479 รองลงมา คือ สภาพแวดล้อมของครอบครัว (TE = 2.679) พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด (TE = 2.0269) และอิทธิพลจากเพื่อน (TE = 1.354)
Panya et al. (2021) / ระดับ 3.d (The Joanna Briggs Institute, 2014)	N = 227 คน เป็นผู้เสพยาแอมเฟตามีนซ้ำ 2 ครั้งขึ้นไป และอยู่ระหว่างการบำบัดในสถานบำบัด สังกัดกรมการแพทย์	การวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) แบบหาความสัมพันธ์	1. ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ได้แก่ อายุ ($r = .14$) ศาสนา ($r = .13$) การศึกษา ($r = .13$) และโรคประจำตัว ($r = -.15$) 2. ปัจจัยด้านจิตสังคม สาเหตุสำคัญที่ใช้ยาเสพติดครั้งแรก ($r = .13, p < .05$) 3. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ลักษณะชุมชนที่พักอาศัย ($r = .14, p < .05$)

ผู้วิจัย (ปี) / ระดับความ น่าเชื่อถือ	จำนวนและลักษณะกลุ่มตัวอย่าง	รูปแบบการวิจัย	ผลการวิจัย
Panya (2017) / ระดับ 4.d (The Joanna Briggs Institute, 2014)	N = 25 คน เป็นผู้เสพยาเสพติดซ้ำตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป ไปที่เข้ารับการบำบัดในศูนย์ฟื้นฟูฯ ในจังหวัด ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	การวิจัยแบบคุณภาพ (Qualitative research)	1. ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ ความสามารถในการดูแลตนเองและจัดการตนเอง การเผชิญปัญหา การปฏิเสธเพื่อน และไม่สามารถจัดการอารมณ์ของตนเองได้ 2. ปัจจัยด้านครอบครัว ได้แก่ ความขัดแย้งของบุคคลในครอบครัวและปัญหาสัมพันธภาพระหว่างบุคคล 3. ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ การคบเพื่อน และสภาพแวดล้อมเดิม ๆ
Phurahong (2018) ระดับ 3.e (The Joanna Briggs Institute, 2014)	N = 62 คน เป็นผู้ติดยาเสพติดทุกประเภทยกเว้น ผู้ติดสุราที่เสพยา 2 ครั้งขึ้นไป มีภูมิลำเนาอยู่ใน เขตจังหวัดปทุมธานีที่เข้ารับการรักษาที่ สบขช.	การวิจัยเชิงสำรวจ (Descriptive Survey Research)	1. สัมพันธภาพในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการเสพยาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($X^2 = 9.502$, $p = .002$) 2. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่เป็นสาเหตุของการกลับมาเสพยาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ 2.1) ปัจจัยภายในที่เกิดจากตัวผู้ใช้ยาและสารเสพติด ได้แก่ ยังไม่อยากเลิกแถมมาซ่อมสุขภาพ ($X^2 = 9.290$, $p = .002$) ยังมีอาการอยากยา ($X^2 = 13.787$, $p < .001$) 2.2) ปัจจัยภายนอกได้แก่ เพื่อนที่เสพด้วยกันชักชวน ($X^2 = 10.903$, $p = .001$) มีความขัดแย้งกับคนในครอบครัว ($X^2 = 12.645$, $p < .001$) ครอบครัวไม่ยอมรับ ($X^2 = 5.918$, $p = .015$) มีปัญหาครอบครัว ($X^2 = 22.443$, $p < .001$)

ผู้วิจัย (ปี) / ระดับความ น่าเชื่อถือ	จำนวนและลักษณะกลุ่มตัวอย่าง	รูปแบบการวิจัย	ผลการวิจัย
Brecht and Herbeck (2014) ระดับ 3.e (The Joanna Briggs Institute, 2014)	N = 350 เป็น ผู้เสพยาติแอมเฟตามีน ที่เคยใช้ บริการที่ Los Angeles County SUD	การวิจัยหา ความสัมพันธ์แบบ ศึกษาย้อนหลัง	1. ระยะเวลาหยุดเสพยาติ พบว่า 36 % หยุดเสพยาติได้ไม่ถึง 1 เดือนหลังจำหน่าย โดยมี การเสพยาติภายใน 1 เดือนแรก หรือเสพยาติหลังจำหน่ายทันที (HR = 0.93, p = .001) 14 % เสพยาติภายใน 2 - 6 เดือน และ 11 % เสพยาติภายใน 7 - 12 เดือน 2. ปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เกิดการเสพยาติซ้ำเร็วขึ้น ได้แก่ การเสพยาติของผู้ปกครอง (hazard ratio [HR] = 1.35, p = .020) และเคยขายเมทแอมเฟตามีน (HR = 1.48, p = .002) 3. ปัจจัยป้องกันที่คาดการณ์ว่าจะเพิ่มระยะเวลาในการหยุดเสพยาติได้แก่ การ เผชิญกับประสบการณ์อันเลวร้ายในการเสพยาติ (หูแว่ว ประสาทหลอน และ พฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง) (HR = 0.75, p = .027) การใช้ระยะเวลาในการรักษานาน (HR = 0.93, p = .001) และการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือตนเอง (HR = 0.29, p < .001)
Hendianti and Uthis (2018) ระดับ 3.e (The Joanna Briggs Institute, 2014)	N = 165 คน เป็น ผู้เสพยาติที่บำบัดในศูนย์ ฟื้นฟูสมรรถภาพ	- Descriptive correlation study: Pearson's correlation	1. ร้อยละ 63 ของกลุ่มตัวอย่างมีความเสี่ยงในการเสพยาติระดับปานกลาง (56.33 %) 2. ผลการคาดหวังกจากการเสพยาติ, อารมณ์เชิงบวก, อารมณ์เชิงลบ และอาการอยาก ยาสัมพันธ์กับการเสพยาติ (r = 0.261, r = 0.380, r = 0.370, r = 0.509, p < 0.01) 3. การรับรู้ความสามารถของตนเองเป็นปัจจัยเชิงลบต่อการเสพยาติ (r = -0.316, p < .01) 4. แรงจูงใจ (r = .073, p = .352) การเผชิญปัญหา (r = .099, p = .208) และการ สนับสนุนทางสังคม (r = .030, p = .706) ไม่มีความสัมพันธ์กับการเสพยาติ

ผู้วิจัย (ปี) / ระดับความ น่าเชื่อถือ	จำนวนและลักษณะกลุ่มตัวอย่าง	รูปแบบการวิจัย	ผลการวิจัย
Narkdilok (2020) ระดับ 3.c (The Joanna Briggs Institute, 2014)	N = 100 คน ผู้ป่วยเสพซ้ำเมทแอมเฟตามีนที่เข้า รับการรักษาใน สบยช.	การวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research)	1. ผู้ป่วยที่เสพซ้ำภายใน 90 วัน คิดเป็นร้อยละ 54 โดยพบว่าเป็นเพศชายร้อยละ 63 อายุเฉลี่ยเท่ากับ 28.77 ปี เป็นการเสพซ้ำด้วยยาหลายชนิดร้อยละ 57.4 และพบว่าส่วนใหญ่ผู้ป่วยที่เสพซ้ำภายใน 90 วันจะอาศัยอยู่ในชุมชนต่างคนต่างอยู่ ความรู้สึกต่อชุมชนที่มีต่อผู้เสพ ถูกนิทาว่าร้าย ถูกดูเหยียดหยาม 2. ปัจจัยที่มีผลต่อการเสพซ้ำได้แก่ เพศชาย ร้อยละ 63.0 ($p = .017$) ความรู้สึกต่อชุมชนที่มีต่อผู้ป่วยในด้านลบร้อยละ 61.1 ($p = .017$) และปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุด คือ ช่วงอายุ 18-29 ปี ($OR = 3.743$, 95 % CI 1.296 - 10.813) มีโอกาสใช้ซ้ำเพิ่มขึ้น 5.139 เท่า
Sirinual et al. (2016) ระดับ 4.b (The Joanna Briggs Institute, 2014)	N = 221 คน เป็นผู้เสพติดยาบ้าที่ผ่านการบำบัด และอาศัยอยู่ในชุมชน	เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ แบบภาคตัดขวาง	1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสพซ้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือระดับการศึกษา ($OR = 5.49$, $p < .01$) 2. ปัจจัยป้องกัน ได้แก่ ความตั้งใจในการเลิกเสพยาบ้าซ้ำ ($OR = 0.88$, $p = .03$) ความสามารถในการเผชิญปัญหา ($OR = 0.83$, $p < .001$) และแรงจูงใจในการเลิกยาบ้าซ้ำ ($OR = 0.85$, $p < .001$) 3. ปัจจัยทั้ง 4 สามารถพยากรณ์การเสพยาบ้าซ้ำของกลุ่มผู้ผ่านการบำบัดได้ ร้อยละ 74.50 ($R^2 = 55.8$, Adj $R^2 = 74.5$)

ผู้วิจัย (ปี) / ระดับความ นำเชื่อถือ	จำนวนและลักษณะกลุ่มตัวอย่าง	รูปแบบการวิจัย	ผลการวิจัย
Hanpatchaiyakul et al. (2021) ระดับ 4.b (The Joanna Briggs Institute, 2014)	N = 123 คน ผู้ป่วยที่มีประวัติเสพยาเสพติดซ้ำใน ภาควิชาออกเฝ้ายาเสพติด	การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed method)	- ปัจจัยการเสพยา: ครอบครัวไม่ยอมรับ ไม่มีที่อยู่อาศัย อาการอยากยาไม่มีสิ่งยึดเหนี่ยว ไม่มีงานทำ เครียด เหงาและมีเพื่อนใช้ยาเสพติด - ภาวะไม่มีงานทำเสี่ยงเสพยา 3.22 เท่า (95 % CI 1.46 - 7.10) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 - ประสบการณ์การเสพยาเสพติดซ้ำพบว่าสาเหตุเกิดจากการอาศัยในสิ่งแวดล้อมที่มียาเสพติด เช่น มีเพื่อนเสพยา มีสามีเกี่ยวข้องกับยาเสพติด กังวลไม่มั่นใจในการกลับบ้าน
Arrahimee et al. (2022) ระดับ 4.d (The Joanna Briggs Institute, 2014)	N = 30 คน เป็น กลุ่มผู้เข้ารับ การบำบัด ผู้ปกครอง กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการป้องกันการใช้ ยาเสพติดในเด็กและเยาวชน และกลุ่มเจ้าหน้าที่ในศูนย์บำบัด	การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)	- สาเหตุของการกลับไปใช้สารเสพติดซ้ำ ได้แก่ อาการอยากยา (Craving), ผู้ปกครองปล่อยปละละเลย, ขาดทักษะปฏิเสธ, ขาดกิจกรรมหรืออาชีพเสริม, ไม่ต้องการเลิก และ เหงา เบื่อ เครียด ขาดความหวัง ปัญหาในครอบครัว ครอบครัว และชุมชนไม่ยอมรับ - รูปแบบป้องกันในการใช้สารเสพติดซ้ำ 2.1 ตนเอง: ส่งเสริมความรู้ ทักษะชีวิต และสร้างภูมิคุ้มกันด้วยหลักศาสนาอิสลาม 2.2 ครอบครัว: เตรียมความพร้อมของครอบครัว เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ผู้ปกครอง 2.3 ชุมชนและสังคม: ปรับมุมมองทางความคิดของชุมชน ลดการตีตรา และให้โอกาส 2.4 กฎหมาย: เพิ่มโอกาสในการทำงาน

ผู้วิจัย (ปี) / ระดับความ น่าเชื่อถือ	จำนวนและลักษณะกลุ่มตัวอย่าง	รูปแบบการวิจัย	ผลการวิจัย
Andersson et al. (2019) ระดับ 3c. (The Joanna Briggs Institute, 2014)	N = 607 คน ผู้ใช้ยาและสารเสพติดใน ศูนย์ยาเสพติดของนอร์เวย์ และยุโรป	Multicenter Cohort study	พบว่า ร้อยละ 37 % เสพซ้ำภายใน 3 เดือนหลังจำหน่าย สัมพันธ์กับกลุ่มอายุน้อย มีปัญหาทางจิต และได้รับการรักษาในระยะเวลาสั้น 2 - 4 สัปดาห์จะมีความเสี่ยง ในการเสพติดสูง

3. สรุปผลการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ศึกษาในกลุ่มผู้เสพยาเสพติดซ้ำ จำนวน 11 เรื่อง แสดงให้เห็นว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการกลับไปเสพยาซ้ำในผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสานดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคล เป็นปัจจัยภายในตัวของผู้ป่วยที่ส่งผลต่อการเสพยาเสพติดซ้ำ

1.1 อาการอยากยา (Craving) จากการศึกษาของ Hendianti and Uthis (2018) พบว่า อาการอยากยา (Craving) มีความสัมพันธ์กับการเสพยาเสพติดซ้ำ ($r = 0.509, p < 0.01$) โดยเฉพาะในผู้ป่วยที่มีการใช้เมทแอมเฟตามีนร่วมกับเฮโรอีนเนื่องจากไม่สามารถทนต่ออาการขาดยาได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Phurahong (2018) ที่พบว่าอาการอยากยา ($X^2 = 13.787, p < .001$) เป็นปัจจัยภายในบุคคลที่ทำให้เกิดการเสพยาเสพติดซ้ำ และสอดคล้องกับการศึกษาของ Hanpatchaiyakul et al. (2021) ที่กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้ผู้ป่วยกลับไปเสพยาซ้ำคือ อาการอยากยา ซึ่งเป็นอาการของสมองติดยาที่จดจำเรื่องราวต่าง ๆ ระหว่างการใช้ยาเสพติด เมื่อถูกกระตุ้นจะทำให้กลับไปเสพยาซ้ำโดยง่ายยากที่จะต่อต้าน ซึ่งสอดคล้องกับ Arrahimee et al. (2022) ที่กล่าวว่า หากผู้ป่วยไม่สามารถต่อต้านกับความรู้สึอยากยาเสพติดได้ก็จะทำให้เกิดการเสพยาซ้ำอย่างง่ายดาย ด้วยเหตุผลเหล่านี้ จึงทำให้ผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสานมีโอกาสในการกลับไปใช้ยาเสพติดซ้ำมากกว่าผู้ติดยาเสพติดเพียงชนิดเดียว

1.2 สภาพะอารมณ์ จากการศึกษาของ Hendianti and Uthis (2018) พบว่า สภาพะอารมณ์มีความสัมพันธ์กับการกลับไปใช้ยาเสพติดซ้ำ โดยเฉพาะสภาพะอารมณ์เชิงบวก ($r = 0.380, p < 0.01$) และอารมณ์เชิงลบ ($r = 0.370, p < 0.01$) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Arrahimee et al. (2022) พบว่า อารมณ์เศร้า (51.20 %) ความเหงา (48 %) และความเครียด (36.60 %) เป็นปัจจัยเสี่ยงของการเสพยาเสพติดซ้ำ และการศึกษาของ Panya (2017) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า หากผู้ป่วยไม่สามารถจัดการกับอารมณ์เหล่านี้ได้ก็จะเพิ่มโอกาสในการกลับไปเสพยาซ้ำมากขึ้น

1.3 อายุ จากการศึกษาของ Panya et al. (2021) พบว่า อายุ ($r = .14, p < .05$) เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเสพยาซ้ำ ซึ่งจากการศึกษาของ Andersson et al. (2019) พบว่า ร้อยละ 37 ของผู้ป่วยที่เสพยาซ้ำภายใน 3 เดือนหลังจำหน่าย สัมพันธ์กับกลุ่มอายุน้อย สอดคล้องกับการศึกษาของ Narkdilok (2020) ที่พบว่า ช่วงอายุที่มีโอกาสเสพยาซ้ำมากที่สุด คือ ช่วงอายุ 18 - 29 ปี ($OR = 3.743, 95 \% CI 1.296 - 10.813$) ซึ่งเป็นช่วงวัยที่อาจจะไม่สามารถเผชิญกับปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงมีโอกาสเสพยาเสพติดซ้ำเพิ่มขึ้น 5.139 เท่า

1.4 ระดับการศึกษา คือวุฒิการศึกษาที่ผู้ป่วยได้รับสามารถแบ่งระดับการศึกษาตามการศึกษาของ Sirinual et al. (2016) ได้เป็น ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และอนุปริญญาขึ้นไป พบว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับการใช้ยาเสพติดซ้ำ โดยผู้ที่กำลังศึกษาใน

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีโอกาสเสี่ยงต่อการเสพยามากกว่าผู้ที่กำลังศึกษาในระดับประถมศึกษา 5.49 เท่า ($OR = 5.49, p < .01$) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Panya et al. (2021) ที่พบว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับปัจจัยเสี่ยงต่อการกลับไปเสพยา ($r = .13, p < .05$) และพบว่า ผู้ป่วยที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีการเสพยามากที่สุด (38.30 %) แสดงให้เห็นว่ากลุ่มผู้ป่วยที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงในการเสพยาสูง

1.5 ปัจจัยภายในของผู้ใช้ยาเสพติด ได้แก่ ทักษะคิดต่อยาเสพติด ความเข้มแข็งทางใจ และแรงจูงใจ เป็นต้น จากการศึกษาของ Nilaban et al. (2016) พบว่า ทักษะคิดต่อยาเสพติด ความเข้มแข็งทางใจ และความรู้สึกลึกซึ้งในตนเอง มีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการเสพยา ($TE = 2.0269$) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Phurahong (2018) ที่พบว่า ปัจจัยภายในที่เป็นสาเหตุของการเสพยา คือ ยังไม่ยอมเลิกแกล้งมาซ่อมสุขภาพ ($X^2 = 9.290, p = .002$) และสอดคล้องกับการศึกษาของ Panya (2017) ที่กล่าวว่า เจตคติเชิงบวกต่อยาเสพติดเป็นสาเหตุของการใช้ยาเสพติดซ้ำ นอกจากนั้นยังมีการศึกษาของ Sirinual et al. (2016) พบว่า ความตั้งใจในการเลิกเสพยา ($OR = 0.88, p = .03$) และแรงจูงใจในการเลิกยาเสพติด ($OR = 0.85, p < .001$) เป็นปัจจัยป้องกันการใช้ยาเสพติดซ้ำ ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ Hendianti and Uthis (2018) ที่พบว่า แรงจูงใจ ($r = .073, p = .352$) ไม่มีความสัมพันธ์กับการเสพยาเสพติดซ้ำ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งถูกบังคับให้เข้ารับการบำบัดด้วยกฎหมายซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีแรงจูงใจในการบำบัดรักษา

1.6 การเผชิญปัญหา จากการศึกษาของ Sirinual et al. (2016) พบว่า ความสามารถในการเผชิญปัญหา ($OR = 0.83, p < .001$) เป็นปัจจัยในการป้องกันการกลับไปเสพยา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Panya (2017) ที่กล่าวว่า ปัจจัยที่สำคัญที่เป็นสาเหตุของการกลับไปเสพยา คือ ขาดทักษะการเผชิญปัญหา ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ Hendianti and Uthis (2018) ที่พบว่า การเผชิญปัญหา ($r = .099, p = .208$) ไม่มีความสัมพันธ์กับการเสพยาเสพติดซ้ำ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาอยู่ในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพซึ่งเป็นสถานที่ปลอดภัยทำให้ไม่มีโอกาสที่จะได้เผชิญกับสิ่งกระตุ้นต่าง ๆ

2. ปัจจัยด้านจิตสังคม

2.1 เพื่อนที่ใช้ยาเสพติด จากการศึกษาของ Nilaban et al. (2016) พบว่า อิทธิพลจากเพื่อน ($TE = 1.354$) ประกอบด้วย การชักชวนจากเพื่อนที่ใช้ยาเสพติด และพฤติกรรมการคบเพื่อนที่ใช้ยาเสพติดมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อพฤติกรรมการเสพยาซ้ำ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Phurahong (2018) พบว่าปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเสพยาซ้ำคือ เพื่อนที่เสพด้วยกันชักชวน ($X^2 = 10.903, p = .001$) และการศึกษาของ Hanpatchaiyakul et al. (2021) ที่พบว่า มีเพื่อนใช้ยาเสพติด (18.70 %) เป็นสาเหตุของการเสพยา เนื่องจากเพื่อนที่ใช้ยาเสพติดด้วยกันมักจะเข้าใจปัญหาซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีการ

สนับสนุนการใช้จ่ายซึ่งกันและกัน และการที่อยู่ในกลุ่มเพื่อนที่ใช้จ่ายด้วยกันจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดการเสพติดได้ง่ายขึ้น

2.2 ครอบครัว ถือเป็นสถาบันหลักที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ป่วยโดยตรง จากการทบทวนวรรณกรรมเกือบทุกการศึกษาที่ศึกษาปัจจัยของการเสพติดได้ข้อสรุปไปในทิศทางเดียวกันว่า ครอบครัวเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสพติด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Nilaban et al. (2016) พบว่าสภาพแวดล้อมของครอบครัว ประกอบด้วย จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด และสัมพันธภาพในครอบครัว มีอิทธิพลโดยตรงต่อการเสพติด ($TE = 2.679$) และการศึกษาของ Phurahong (2018) พบว่า ความขัดแย้งกับคนในครอบครัว ($X^2 = 12.645, p < .001$) ครอบครัวไม่ยอมรับ ($X^2 = 5.918, p = .015$) มีปัญหาครอบครัว ($X^2 = 22.443, p < .001$) เป็นสาเหตุสำคัญของการเสพติด และการศึกษาของ Hanpatchaiyakul et al. (2021); Arrahimee et al. (2022) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ปัญหาในครอบครัว ครอบครัวไม่ยอมรับ รวมทั้งบางครอบครัวมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดทั้งครอบครัว เช่น มีอาชีพขายยาเสพติด ต้องใช้ยาเสพติดในการทำงาน สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นสาเหตุของการเสพติดทั้งสิ้น อีกทั้งยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Brecht and Herbeck (2014) ที่พบว่า การใช้ยาของผู้ปกครอง (hazard ratio [HR] = 1.35, $p = .020$) และเคยขายเมทแอมเฟตามีน (HR = 1.48, $p = .002$) เป็นปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เกิดการเสพติดเร็วขึ้น

2.3 การประกอบอาชีพ จากการศึกษาของ Hanpatchaiyakul et al. (2021) พบว่า ภาวะไม่มีงานทำเป็นปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เสพติด 3.22 เท่า (95 % CI 1.46 - 7.10) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Arrahimee et al. (2022) ที่อธิบายว่า การขาดกิจกรรมหรือไม่มีอาชีพเป็นสาเหตุสำคัญของการกลับไปเสพติด เนื่องจากในช่วงที่ว่างงานผู้ป่วยมักมีความกังวล ไม่สบายใจ ไม่มีเงินใช้ ทำให้มีโอกาสกลับไปใช้ยาเสพติดซ้ำ

3. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม

3.1 สภาพแวดล้อมของชุมชนและอิทธิพลของสังคม จากการศึกษาของ Nilaban et al. (2016) พบว่า สภาพแวดล้อมและอิทธิพลของชุมชน ประกอบด้วย การยอมรับของชุมชน และการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชนมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อพฤติกรรมการใช้ยาเสพติด ($TE = 9.479$) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Narkdilok (2020) ที่พบว่า ความรู้สึกละอายใจของชุมชนที่มีต่อผู้ป่วยเป็นลักษณะไม่สนใจ ไม่ใส่ใจ นิินทาว่าร้าย ถูกเหยียดหยามคิดเป็นร้อยละ 61.1 ($p = 0.017$) และการหาซื้อยาเสพติดได้ในชุมชน ร้อยละ 79.6 ($p = 0.023$) ส่งผลทำให้ผู้ป่วยกลับมาเสพติดภายใน 90 วัน และการศึกษาของ Panya et al. (2021) พบว่า ลักษณะชุมชนที่พัวอาศัย ($r = .14, p < .05$) มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการกลับไปเสพติด โดยลักษณะชุมชนที่กลับไปใช้ยาเสพติดซ้ำ 3 อันดับแรก ได้แก่ ชุมชนชนบท (52.80 %) ชุมชนเมือง (21.60 %) และชานเมือง (15.40 %)

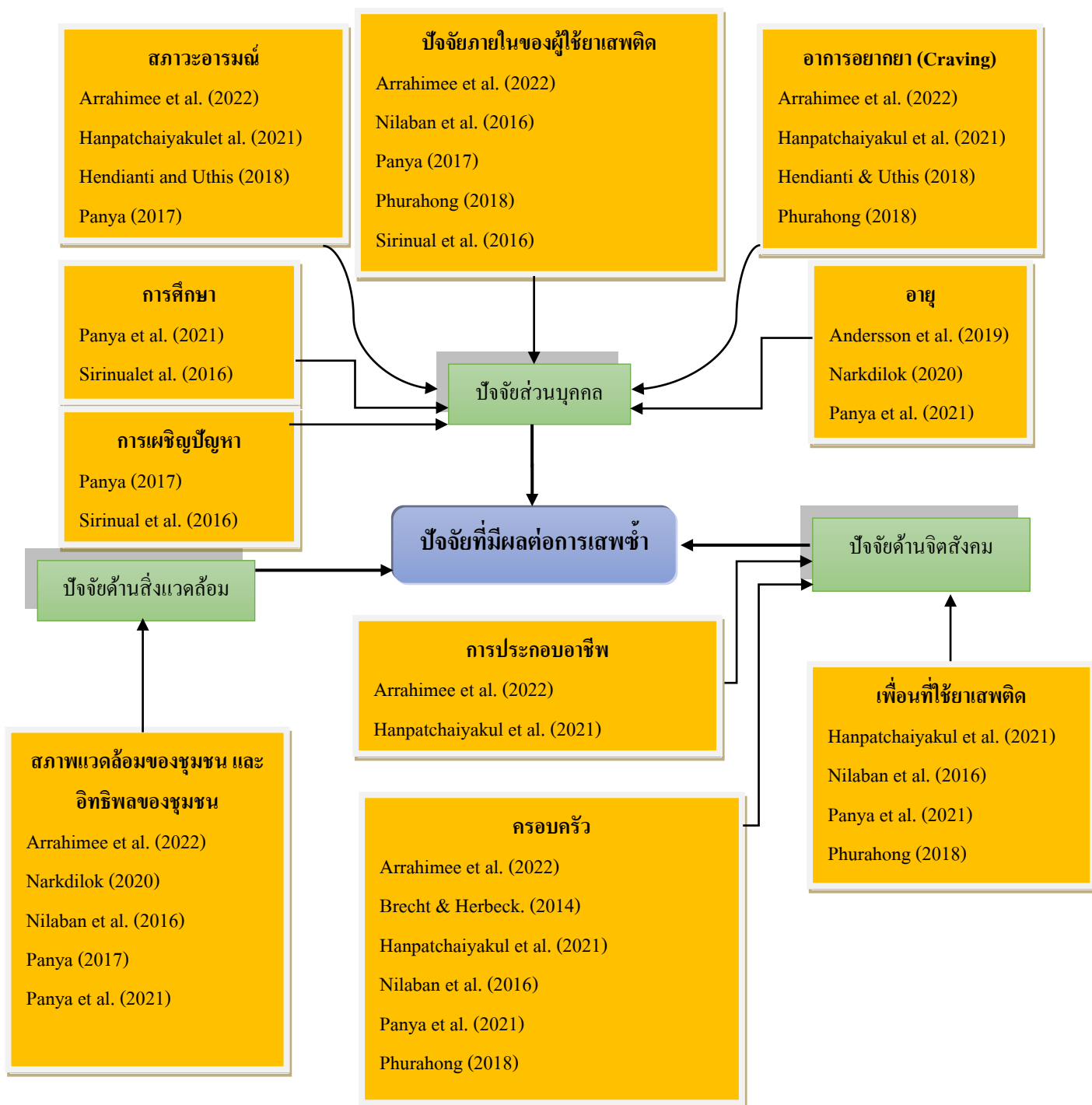

4. ปัจจัยในการป้องกันการกลับไปเสพยา จากการศึกษาศึกษาของ Sirinual et al. (2016) พบว่า ความตั้งใจในการเลิกเสพยาบ้า (OR = 0.88, $p = .03$) ความสามารถในการเผชิญปัญหา (OR = 0.83, $p < .001$) และแรงจูงใจในการเลิกยาบ้า (OR = 0.85, $p < .001$) สามารถพยากรณ์การเสพยาบ้าซ้ำของกลุ่มผู้ผ่านการบำบัดได้ ร้อยละ 74.50 ($R^2 = 55.8$, Adj $R^2 = 74.5$) และการศึกษาของ Brecht and Herbeck (2014) พบว่า การเผชิญกับประสบการณ์อันเลวร้ายในการใช้ยาบ้า (หิวแหว่ ปรสาทหลอน และพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง) (HR = 0.75, $p = .027$) การใช้ระยะเวลาในการรักษานาน (HR = 0.93, $p = .001$) และการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือตนเอง (HR = 0.29, $p < .001$) เป็นปัจจัยป้องกันการเสพยาหลังการบำบัดรักษา และการศึกษาของ Arrahimee et al. (2022) อธิบายว่า รูปแบบการป้องกันในระดับบุคคล คือ การสร้างทักษะชีวิต การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง ระดับครอบครัว คือ การเตรียมความพร้อมของครอบครัว และระดับชุมชน คือ การปรับเปลี่ยนมุมมอง ลดการตีตรา สามารถป้องกันการเสพยาเสพติดซ้ำได้

5. ชนิดของยาเสพติดที่เสพยา จากการทบทวนวรรณกรรม ทุกการศึกษาได้ข้อสรุปไปในทิศทางเดียวกันว่า กลุ่มตัวอย่างเสพยาเสพติดมากกว่า 1 ชนิด โดยยาเสพติดชนิดหลักที่ใช้คือ เมทแอมเฟตามีน (Methamphetamine) ยาเสพติดร่วมที่ใช้ได้แก่ ยาไอซ์ (Andersson et al., 2019; Hanpatchaiyakul et al., 2021; Narkdilok, 2020) และมีระยะเวลาในการเสพยาเสพติด 6 - 10 ปี (Nilaban et al., 2016; Phurahong, 2018)

6. ช่วงอายุที่มีการเสพยา จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การเสพยาเสพติดซ้ำสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกกลุ่มอายุ โดยช่วงอายุที่มีการเสพยาซ้ำมากที่สุด คือ 18 - 29 ปี ซึ่งครอบคลุมวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ เนื่องจากวัยดังกล่าวเป็นวัยที่กระตือรือร้น มีความอยากรู้อยากลอง และมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง (Siriwannabut, 2020) จึงทำให้วัยดังกล่าวมีโอกาสในการเสพยาซ้ำสูงกว่าวัยอื่น ๆ

7. ระยะเวลาของการเสพยา จากการทบทวนวรรณกรรม ทุกการศึกษาที่ศึกษาระยะเวลาในการเสพยาได้ข้อสรุปไปในทิศทางเดียวกันว่า ผู้ติดยาเสพติดส่วนใหญ่จะมีการกลับไปเสพยาซ้ำในช่วงแรกหลังการจำหน่าย และอัตราการเสพยาซ้ำจะค่อย ๆ ลดลงตามระยะเวลาที่หยุดเสพยา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Brecht and Herbeck (2014) ที่พบว่า ร้อยละ 36 ของผู้ป่วยกลับไปเสพยาหลังจำหน่าย 1 เดือน ร้อยละ 14 เสพยาหลังจำหน่ายเดือนที่ 2 - 6 และร้อยละ 11 กลับไปเสพยาหลังจำหน่ายเดือนที่ 7 - 12 และสอดคล้องกับการศึกษาของ Narkdilok (2020) พบว่า ผู้ป่วยที่ใช้เมทแอมเฟตามีนเสพยาภายใน 90 วันถึงร้อยละ 54 และผู้ป่วยที่เสพยาหลัง 90 วันร้อยละ 46 และการศึกษาของ Andersson et al. (2019) พบว่า ผู้ป่วยมีการเสพยาซ้ำหลังจำหน่ายภายใน 3 เดือน ร้อยละ 37 สามารถสรุปปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาซ้ำดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อการเสพซ้ำ

อภิปรายผล

จากการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการกลับไปเสพซ้ำในผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสาน พบปัจจัยที่ส่งผลต่อการกลับไปเสพซ้ำ ประกอบด้วย ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุโดยเฉพาะช่วงอายุ 18 - 29 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยที่กระตือรือร้น อยากรู้ อยากลอง และเชื่อมั่นในตนเองสูง (Siriwannabut, 2020) ประกอบกับการใช้ยาหลายชนิดยังส่งผลต่อพัฒนาการทางสมอง (Kuypers et al., 2020) ทำให้ไม่สามารถจัดการและเผชิญกับปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงทำให้มีโอกาสในการใช้ยาเสพติดซ้ำมากขึ้น อีกทั้งอาการอยากยาเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการกลับไปเสพซ้ำสูงอาจเนื่องมาจากการใช้เมทแอมเฟตามีนร่วมกับยาเสพติดชนิดเฮโรอีนหรือกระท่อมจะทำให้ผู้ใช้ไม่สามารถทนต่ออาการอยากยาที่เกิดขึ้นได้จึงส่งผลให้กลับไปใช้ยาเสพติดซ้ำเพื่อบรรเทาอาการอยากยาที่เกิดขึ้น (Kakko et al., 2019) นอกจากนี้ปัจจัยภายในของผู้ใช้ยาเสพติด โดยเฉพาะทัศนคติที่ดีต่อยาเสพติดเป็นสาเหตุของการกลับไปเสพซ้ำเนื่องจากผู้ใช้ยาเสพติดจะมองไม่เห็นผลเสียที่อาจจะเกิดขึ้นภายหลังการใช้ยาเสพติดหลายชนิดร่วมกันซึ่งบางรายใช้เฮโรอีนร่วมด้วยเพื่อช่วยในการลดฤทธิ์กระตุ้นประสาทของเมทแอมเฟตามีนทำให้สามารถนอนหลับพักผ่อนได้ (Valentino & Volkow, 2020) ปัจจัยด้านจิตสังคม เช่น เพื่อนเป็นทั้งปัจจัยทางตรงและทางอ้อมในการเสพซ้ำ โดยเฉพาะเพื่อนที่เสพยาด้วยกันมักจะเข้าใจปัญหาซึ่งกันและกันและชักชวนไปใช้ยาเสพติดซ้ำในที่สุด นอกจากนี้ครอบครัวยังเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญต่อการกลับไปเสพซ้ำ โดยเฉพาะครอบครัวที่มีปัญหาทะเลาะวิวาท ขัดแย้ง และมีส่วนเกี่ยวข้องกับยาเสพติด จะยิ่งกระตุ้นให้ผู้ใช้ยาเสพติดกลับไปเสพซ้ำเร็วขึ้น (Zeng et al., 2021) และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะสภาพแวดล้อมของชุมชนที่มีการค้าขายยาเสพติดจะเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้ใช้ยาเสพติดสามารถเข้าถึงยาเสพติดได้ง่ายและมีชนิดของยาเสพติดให้เลือกที่หลากหลายตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ยาเสพติดชนิดผสมผสานส่งผลให้กลับไปเสพซ้ำเร็วขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ Brecht and Herbeck (2014) พบว่า ผู้ใช้ยาเสพติดกลับไปเสพซ้ำหลังจำหน่าย 1 เดือนมากถึงร้อยละ 36 และอัตราการเสพซ้ำจะค่อยๆ ลดลงตามระยะเวลาที่หยุดเสพยาเนื่องจากผู้ใช้ยาเสพติดเริ่มปรับตัวได้กับการดำเนินชีวิตโดยไม่พึ่งพาเสพยา แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาระยะเวลาในการเริ่มเสพยา มีเพียง 3 งานวิจัยเท่านั้นซึ่งเป็นงานวิจัยในประเทศไทย จำนวน 1 งานวิจัยที่ศึกษาแต่เป็นเวลาที่ช่วงกว้างคือ < 90 วัน และ > 90 วัน และงานวิจัยในต่างประเทศ จำนวน 2 งานวิจัย นอกจากนี้การศึกษาส่วนใหญ่ไม่ระบุชนิดของยาเสพติดร่วม มีเพียง 3 การศึกษาที่มีการระบุ ทำให้ไม่สามารถเปรียบเทียบปัจจัยการเสพซ้ำในแต่ละชนิดของยาเสพติดได้ นอกจากนี้ยังพบว่าการศึกษาไม่ครอบคลุมประเด็นปริมาณที่ใช้ในการเสพยา และปัจจัยทางด้านศาสนา ความเชื่อและจิตวิญญาณ มีเพียง 1 การศึกษาที่ศึกษาในพื้นที่ภาคใต้ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาในกลุ่มตัวอย่างนักเรียน/นักศึกษาที่บำบัดในสถาบันปอเนาะซึ่งวิธีการ และรูปแบบของการบำบัดแตกต่างจากรูปแบบที่ใช้ในการบำบัดผู้ติดยาและสารเสพติดของ

กระทรวงสาธารณสุข นอกจากนั้นเป็นการศึกษาในภาคกลางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และต่างประเทศ ซึ่งมีบริบท วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่แตกต่างกับพื้นที่ภาคใต้เนื่องจากมีความแตกต่างทางด้าน พหุวัฒนธรรม เชื้อชาติ และศาสนา รวมทั้งความไม่สงบในสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ซึ่งมีผลต่อการใช้ชีวิตในสังคม สิ่งเหล่านี้อาจจะเป็นปัจจัยที่สามารถทำนายการเสพติดในผู้ติดยาเสพติดชนิด ผสมผสานได้

สรุป

จากการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการกลับไปเสพติดในผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสาน ประกอบด้วย 1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ 1.1) อาการอยากยา (Craving) 1.2) สภาพอารมณ์ 1.3) อายุ 1.4) การศึกษา 1.5) พฤติกรรมภายในของผู้ติดยาเสพติด และ 1.6) การเผชิญปัญหา 2. ปัจจัยด้านจิตสังคม ได้แก่ 2.1) เพื่อนที่ติดยาเสพติด 2.2) ครอบครัว และ 2.3) การประกอบอาชีพ และ 3. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สภาพแวดล้อมของชุมชน และอิทธิพลของชุมชน

ข้อจำกัดของการศึกษา

การศึกษานี้ไม่สามารถระบุชนิดของยาเสพติดที่มีการเสพติดได้ ซึ่งมีเพียง 3 การศึกษาเท่านั้นที่มีระบุชนิดของยาเสพติดที่มีการเสพติด ทำให้ไม่สามารถเปรียบเทียบปัจจัยการเสพติดในแต่ละชนิดของยาเสพติดได้

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการกลับไปเสพติดชนิดผสมผสานในสังคม พหุวัฒนธรรม โดยคัดเลือกเฉพาะปัจจัยที่สามารถแก้ไขหรือส่งเสริมให้กับผู้ติดยาเสพติดชนิด ผสมผสานได้อย่างอิสระ
2. ควรพัฒนาแนวทางในการป้องกันการเสพติดซ้ำในผู้ติดยาเสพติดชนิดผสมผสาน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้อำนวยการโรงพยาบาลรัฐราษฎร์ปัตตานี รองผู้อำนวยการด้านการพยาบาล และ ดร.วิณา คันถ้อง ที่ให้คำปรึกษาชี้แนะ และให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี

รายการอ้างอิง (References)

- Andersson, H.W., Wenaas, M., & Nordfjærn, T. (2019). Relapse after inpatient substance use treatment: A prospective cohort study among users of illicit substances. *Addictive Behaviors*, 90, 222 – 228. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2018.11.008>
- Arrahimee, A., Saengthong, T., Jeawkok, J., & Laipaporne, S. (2022). Self-prevention against drug abuse relapse: A case study of people undergoing drug addiction treatment in Pattani province. *Journal of community development and life quality*, 10(1) , 345 - 357. <http://he02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLP/article/view/254736>
- Brecht, M.L., & Herbeck, D. (2014). Time to relapse following treatment for methamphetamine use: A long-term perspective on patterns and predictors. *Drug and Alcohol Dependence*, 139, 18 – 25. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2014.02.702>
- Hanpatchaiyakul, K., Kasemporn, N., Thoin, P., & Thongkote, N. (2021). Factors affecting the readmission of patients recovering from drug addiction. *Journal of health science research*, 15(2), 1 – 12. <http://he02.tci-thaijo.org/index.php/JHR/article/view/247142>
- Hendianti, G.N., & Uthis, P. (2018). Factors related to methamphetamine relapse risk among clients in the substance rehabilitation center of National Narcotics Board in West Java, Indonesia. *Journal of Health Research*, 32(4), 279 – 287. <https://doi.org/10.1108/JHR-05-2018-035>
- Kakko, J., Alho, H., Baldacchino, A., Molina, R., Nava, F.A., & Shaya, G. (2019). Craving in Opioid Use Disorder: From Neurobiology to Clinical Practice. *Frontiers in Psychiatry*, 10, 592. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2019.00592>
- Kuypers, K., Verkes, R., van den Brink, W., van Amsterdam, J., & Ramaekers, J. (2020). Intoxicated aggression: Do alcohol and stimulants cause dose-related aggression? A review. *European Neuropsychopharmacology*, 30, 114 – 147. <https://doi.org/10.1016/j.euroneuro.2018.06.001>
- Marlatt, G. A., & Donovan, D. M. (2005). *Relapse prevention: Maintenance strategies in the treatment of addictive behaviors* (2nd ed.). The Guilford Press. <https://psycnet.apa.org/record/2005-08721-000>
- Ministry of Public Health. (2023, December 1). *National drug addiction treatment and rehabilitation information system*. Office of the Secretary of the Drug Addiction Treatment and Rehabilitation Committee. <https://antidrugnew.moph.go.th>.

- Narkdilok, S. (2020). The study of incident rate with relapse use of methamphetamine at Princess Mother National Institute on Drug Abuse Treatment (PMNIDAT). *Thai Journal of Addiction*, 6(1), 47-58. <http://he02.tci-thaijo.org/index.php/pmnidat/article/view/248483>
- Nilaban, S., Sriherun, B., & Kongthong, U. (2016). Causal relationship of factors affect relapsing behavior of methamphetamine users. *Journal of Graduate Studies Valaya Alongkorn Rajabhat University*, 10(1), 193 - 207. <http://So02.tci-thaijo.org/index.php/JournalGradVRU/article/view/55960>
- Panya, S. (2017). Study on the risk factors for repeated drug addiction among drug addiction patient at a drug addiction rehabilitation center in the northeast. In Ubonratchatani university. *The 2st National Conference Ubon Ratchathani: 4.0 Research for the development of the country towards stability, prosperity and sustainability*. (pp. 161-169). Ubonratchatani university.
- Panya, S., Thajang, S., Chapik, N., Kanchanabut, S., & Mongkolsawad, J. (2021). The relationship between personal factors, psychosocial factors, and environmental factors among repeated methamphetamine recurrence in Thanyarak hospital. *Nursing Journal*, 48(2), 273 - 282. <http://he02.tci-thaijo.org/index.php/cmunursing/article/view/247286>
- Phurahong, G. (2018) . Factors affecting the relapsing of drug addicted patients in Pathumthani province. *Journal of Public health nursing*, 32(2), 23 - 40. <http://So01.tci-thaijo.org/index.php/phn/article/view/245417>
- Princess Mother National Institute on Drug Abuse Treatment. (2023). *Statistics on patients receiving treatment*. Author.
- Sirinual, S., Suphunnakul, P., Noosorn, N., & Wongsawad, P. (2016). Factors affecting amphetamine relapse among drug addicts after treatment. *Journal of health science research*, 10(1), 39 - 45. <http://So02.tci-thaijo.org/index.php/JHR/article/view/68832>
- Siriwannabut, S. (2020). *developmental psychology theory* (3rd ed.). CUpint.
- The Joanna Briggs Institute. (2014, May 16) . *Critical appraisal tools*. <http://joannabriggs.org/research/critical-appraisal-tools.htm>
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2023). *Global Overview: Drug Demand Drug Supply*. Author.
- Valentino, R.J., & Volkow, N.D. (2020). Drugs, sleep, and the addicted brain. *Neuropsychopharmacology*, 45(1), 3 – 5 <https://doi.org/10.1038/s41386-019-0465-x>

Zeng, X., Lu, M., & Chen, M. (2021). The relationship between family intimacy and relapse tendency among people who use drugs: A moderated mediation model. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*, 16(1), 48. <https://doi.org/10.1186/s13011-021-00386-7>